مجلّهٔ جغرافیا و توسعهٔ ناحیه‌ای، شمارهٔ بیست و یکم، پاییز زمستان ۱۳۹۲

بررسی و تحلیل اثرات روستا- شهرها و شهرهای کوچک در توسعه روستایی(نمونه موردی: شهرستان نیشابور)

خدیجه بوذرجمهری (دانشیار جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه فردوسی مشهد، نویسنده مسؤول)
azar1334@gmail.com
حمید شایان (دانشیار جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه فردوسی مشهد)
shayan34@yahoo.com
براتعلی خاکپور (دانشیار جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه فردوسی مشهد)
khakpoor@um.ac.ir
علی طاهری(استادیار جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه پیام نور نیشابور)
Taheri235@yahoo.com

چکیده

طی سه دهه اخیر پژوهش‌های گوناگونی در زمینه کارکردها و تأثیرات توسعه روستا–شهرها و شهرهای کوچک در توسعه اقتصادی–اجتماعی کشورهای مختلف انجام شده‌است. تجربیات محققان ایرانی نشان‌دهنده نقش تعادل‌بخش فضایی، ارتقای شاخص‌های برخورداری روستائیان پیرامون از خدمات زیربنایی و اقتصادی-اجتماعی و تاحدودی افزایش زمینه‌های اشتغال غیرکشاورزی در این شهرها بوده‌است. روش پژوهش توصیفی–تحلیلی است و جامعه آماری تحقیق مشتمل بر سه روستا–شهر قدمگاه، خرو و عشق‌آباد و روستاهای پیرامون آن‌ها در دو بخش زبرخان و میان جلگه شهرستان نیشابور است و حجم نمونه از ۲۰ روستای انتخابی و با استفاده از فرمول کوکران (۳۱۵۶ خانوار)، ۳۴۲ سرپرست خانوار روستایی تعیین‌شد. نتایج پژوهش نشان داد ایجاد روستا–شهرها به استناد تحلیل‌های آماری موجب تعادل فضایی–جمعیتی در ابعاد ناحیه‌ای شده و با استقرار خدمات متنوع اداری، اقتصادی–اجتماعی و رفاهی در این نواحی، از حدود ۶۰ درصد رفت وآمدهای غیرضروری و پرهزینه روستائیان به مرکز شهرستان جلوگیری نموده و همچنین در افزایش رضایت آن‌ها و ایجاد دیدگاه مثبت نسبت به توسعه منطقه، ایجاد بیش از ۲۵ نوع شغل جدید (دولتی و خصوصی) و تغییر مکان حدود ۳۰ تا ۸۰ درصد مراکز خرید و فروش محصولات کشاورزی از نیشابور به این شهرها شده‌است.

کلیدواژه‌ها: روستا-شهر، توسعه روستایی، شهرستان نیشابور

تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۳/۲۹ تاریخ تصویب:۱۳۹۲/۱۱/۲۸

۱- مقدمه

یکی از مهمترین دستاوردهای توسعه اقتصادی پس از جنگ جهانی دوم، کاربرد نظریات اقتصاد فضا بوده است که با زیربنای تفکر رشد ناموزون و رویکرد قطب رشد شکل‌گرفته‌است و تأثیرات بسیاری بر نظام سکونتگاهی ملل مختلف گذاشته و راهبردهای توسعه را به‌سوی پدیده شهرنشینی و صنعتی شدن متمرکز نموده‌است. این نظریات همراه با تأخیر ودر زمان‌های گوناگون توسط بیشتر کشورهای درحال‌توسعه و ازجمله ایران استقبال شده‌اند. نظام فضایی- جمعیتی ایران تا سال ۱۳۳۵ همگونی نسبی داشته‌است و به‌صورت کهکشانی بوده‌است که ارتباط ارگانیکی بین شهرهای کوچک و بزرگ وهمچنین شهرها و مراکز روستایی هر منطقه وجود داشته‌است (زیاری، ۱۳۸۸: ۹۴)، اما از سال ۱۳۳۵ به بعد با کاربرد نظریات اشاره‌شده، عدم تعادل و نابرابری در این نظام به‌وجودآمد(فرهودی و همکاران، ۱۳۸۸: ۶۰) و پس‌از آن تحولات اقتصادی- اجتماعی و سیاسی کشور - افزایش درآمدهای نفتی و سرمایه‌گذاری در شهرها، اصلاحات ارضی، تشویق روستائیان به اشتغال در صنایع شهری، جنگ تحمیلی و مواردی از این قبیل - سبب تمرکز شهری در نخستین شهر و یا اولین شهرهای کشور شده است. همچنین موجب تمرکز منابع و زیرساخت ها در این شهرها، سرمایه‌گذاری اندک در بخش کشاورزی و عمران روستاها، تخلیه روستاها و مهاجرت گسترده روستائیان به شهرها گردیده است(کامروا، ۱۳۷۹: ۸۲-۷۵). برنامه‌ریزان توسعه ملی از یک سو درپی کاهش مشکلات کلان‌شهرها، کنترل مهاجرت‌های روستا- شهری، تمرکززدایی از ساختار اقتصادی- اجتماعی و توسعه متوازن منطقه ای بوده‌اند و از سوی دیگر در چند دهه اخیر برپایه رویکرد توسعه ناحیه‌ای برای ایجاد روابط منطقی بین نقاط شهری و روستایی، به مجموعه اقداماتی توجه نموده‌اند که از جمله می توان به تمرکززدایی فضایی از طریق مطالعات طرح کالبدی ملی، طرح‌های آمایش منطقه‌ای، توسعه شهرهای متوسط، کوچک و روستا- شهرها و مواردی از این قبیل اشاره‌کرد(زبردست، ۱۳۸۶: ۳۳).

جانسون[1] از نظریه‌پردازان مشهور درزمینه توسعه فضایی است که رمز توسعه اقتصادی کشورهای توسعه یافته را ارتباط بین مراکز شهری و نواحی پیرامونی آن‌ها و پیدایش الگوی فضایی

1. Johnson

دانسته‌است که براساس آن مکان های مرکزی در فضاهای مناسب قرار می‌گیرند و موجب تجاری شدن کشاورزی و تسهیل در امر مبادله مؤثر کالا و خدمات می‌شوند(Johnson, 1970: 29). میسرا[1] نیز یکی از نظریه‌پردازان معروف توسعه روستایی است که معتقد بود فاصله‌های اجتماعی و اقتصادی بسیاری بین روستاها و شهرها وجود دارد و با ظهور جوامع روستا- شهری که ازنظر اجتماعی به روستاها نزدیکترند اما از نظر اقتصادی و سازمان‌یافتگی بیشتر شبیه شهرها هستند، این فاصله می‌تواند کاهش یابد(میسرا، ۱۳۶۶: ۳۵). دنیس راندینلی[2] و راددل[3] تأکید کرده‌اند «فقر روستایی معمول در کشورهای درحال توسعه، با ارایه امکانات خدماتی و اساسی به نواحی روستایی در سکونتگاه‌های پراکنده و کوچک برطرف می‌شود. بنابراین توسعه کشاورزی و صنعتی کردن در مقیاس کوچک و همچنین توسعه زیرساخت سرمایه‌گذاری ها در روستا- شهرهای موجود در مجموعه‌های فضایی این کشورها می‌تواند سطوح میانی ضعیف سکونتگاه‌ها را تقویت کند و درواقع جوامع بدون گسترش کنش متقابل بین روستاها، بازار شهرها، شهرهای متوسط و نواحی کلان شهری، نمی توانند به توسعه متوازن دست یابند». پیروان نظریه‌ای که درزمینه توسعه به نقش شهرهای کوچک توجه دارند معتقدند درصورتی‌که امکانات شغلی، تعلیم و تربیت و سایر نیازهای اساسی در شهرهای کوچک تأمین شوند، مسیرهای مهاجرتی تغییر یافته و شهرهای کوچک به جای شهرهای بزرگ، مقصد نهایی مهاجران روستایی خواهند بود(شکویی، ۱۳۷۳: ۴۱۴-۴۱۳). ازآنجاییکه کانون‌های کوچک شهری، اولین هسته‌های شهری و حلقه پیوند نواحی روستایی و شهرهای بزرگتر به‌شمار می‌روند، در مرحله نخست هرگونه فعالیت بی‌واسطه در این کانون ها، حوزه های روستایی را تحت تأثیر قرار می‌دهند(فنی، ۱۳۷۵: ۵۴-۵۳). همچنین برپایه تجربیات بیشتر کشورهای آسیایی، آفریقایی و آمریکای لاتین معلوم شده‌است نقش روستا- شهرها و شهرهای کوچک در توسعه اقتصادی- اجتماعی و به‌ویژه توسعه روستایی در این کشورها اهمیّت داشته و تأثیرگذار بوده‌است(ایزدی خرامه، ۱۳۸۰: ۸). در ایران توسعه روستا- شهرها، با

1 . Misra
2. Dennis, A
3. Ruddl

اعمال سیاست تبدیل روستاهای بزرگ به شهر انجام شد(طاهرخانی، ۱۳۷۸: ۱۸). طی دوره‌های زمانی ۱۳۴۵–۱۳۳۵، ۱۳۵۵–۱۳۴۵، ۱۳۶۵–۱۳۵۵، ۱۳۷۵–۱۳۶۵، و ۱۳۸۵–۱۳۷۵ به ترتیب ۷۲، ۹۵، ۱۲۳، ۱۱۶ و ۴۰۶ روستا به شهر تبدیل شدند و در مجموع تعداد شهرهای کشور از۲۰۰ شهر در سال ۱۳۳۵ به ۱۰۱۲ شهر در سال ۱۳۸۵ افزایش یافته‌است(پورتال مرکز آمار ایران، ۱۳۸۵–۱۳۳۵). در دهه ۱۳۸۰، پس از این که معیارهای شناخت شهر برپایه تبصره الحاقی ماده ۴۳ قانون تعاریف و تقسیمات کشوری(مصوب ۱۳۷۱/۲/۲۳) تغییر یافت، برای سهولت بیشتر ارتقای مناطق روستایی به شهر، سرعت این تحولات افزایش یافت(راد، ۱۳۸۰:۵۰) و براساس آمار اشاره‌شده، در دوره ۱۳۸۵–۱۳۷۵، تعداد شهرهای کشور نیز نسبت به کل شهرهای کشور، درحدود یک سوم افزایش یافت. براساس آمارهای رسمی دردوره اشاره‌شده، استان خراسان و شهرستان نیشابور نسبت به کل کشور، دارای بیشترین میزان تبدیل نقاط روستایی به شهر بوده‌اند؛ به‌طوری‌که تعداد شهرهای استان با وجود تقسیم به سه استان، از ۴۷ شهر در سال ۱۳۶۵، به ۶۶ شهر در سال ۱۳۸۵(به علاوه ۱۶ شهر در خراسان شمالی و ۲۱ شهر در خراسان جنوبی) افزایش یافت و تعداد شهرهای نیشابور نیز از ۴ شهر در سال ۱۳۷۵، به ۷ شهر در سال ۱۳۸۵ گسترش یافت. بنابراین با درنظرگرفتن توسعه کمی روستا– شهرها در کشور، استان و منطقه موردمطالعه و همچنین کارکردهای متنوع آن، سوالات اساسی پژوهش به شرح زیرند:

۱– آیا ایجاد و توسعه روستا– شهرها، موجب توزیع متعادل جمعیت در سطح ناحیه‌ای و تغییر در اولویت مهاجران روستایی منطقه موردنظر شده‌است؟

۲– ارتقای نقش سیاسی، اداری و خدماتی روستا– شهرها چه تأثیری بر میزان رضایت اجتماعی درزمینه عملکرد خدماتی این نواحی و دیدگاه روستائیان نسبت به توسعه منطقه داشته‌است؟

۲– پیشینه پژوهش

مطالعه شهرهای کوچک و ارتباط آن با توسعه روستایی، اولین بار توسط جانسون در سال۱۹۷۰ و با بحث درباره مراکز توسعه‌ای روستایی فانل (۱۹۷۶) آغاز گردید (فنی، ۱۳۷۵: ۱۰). اگرچه پیشتر

مطالعات جان فریدمن[۱] در سال ۱۹۶۶ و بری[۲] در سال ۱۹۶۷ و پس از آن ارایه نظریه توسعه روستا– شهری توسط فریدمن و داگلاس[۳] در سال ۱۹۷۵ در ناگویای ژاپن، نقش اساسی در تکمیل این راهبرد داشته‌اند(رکن‌الدین افتخاری و خرامه، ۱۳۸۰: ۳۷) و (فریدمن و داگلاس، ۱۳۶۳: ۷).

در سال ۱۹۷۶ دنیس راندینلی با الهام از نظریات جانسون، راهبرد «عملکردهای شهری در توسعه روستایی» با به عبارتی یوفرد[۴] را مطرح نمود که باری دیگر بر اهمیت توسعه این شهرها، تأکید کرد. در دهه ۱۹۸۰ میلادی راندینلی و راددل به عنوان مهندسان مشاور آمریکایی مؤسسه U.S A.I.D[۵] الگوی یوفرد را در کشور فیلیپین اجرا نمودند. این راهبرد بعدها طی پروژه ای در بخش پوتوسی بولیوی آزمایش و بازبینی شد که هدف عمده آن کمک به کاهش فقر روستایی و افزایش تولید و درآمد روستایی بوده‌است(خراط زبردست، ۱۳۷۷: ۲۷). درسال ۱۹۷۹، مایک داگلاس در مقاله‌ای با عنوان «توسعه روستا–شهری؛ گزینه‌ای برای توسعه ناحیه ای در آسیا» که در کنفرانس سالانه انجمن مطالعات توسعه ارایه‌کرد، چارچوب نظریه را بیش‌تر روشن نمود. فریدمن نیز در تحقیقات خود در سال‌های ۱۹۸۱ و ۱۹۹۶، از این نظریه به‌عنوان مدل مناسبی برای توسعه روستایی کشورهای آسیایی یاد کرده‌است و توسعه آن را عامل تعدیل‌کننده شهرنشینی، افزایش سطح زندگی روستایی، افزایش فرصت های شغلی، کاهش میزان مهاجرت روستاییان به شهرها معرفی نموده‌است. همچنین مطالعات اس. آرتور[۶] در سال ۱۹۸۴ نشان داده‌اند این راهبرد که به عنوان سیاست توسعه درونی محسوب شده‌است و به امکانات بالقوه محلی متکی است، رویکرد مناسبی برای توسعه روستایی درمقایسه با نظریه‌های قطب رشد هستند(ایزدی خرامه، ۱۳۸۰: ۲۳۷-۲۳۶).

در کشورهای اروپایی، توسعه شهرهای کوچک به‌لحاظ تجربی از دهه ۱۹۶۰ به بعد در قالب بازسازی شهرهای ویران صورت گرفته‌است و پس از جنگ جهانی دوم با ایجاد شهرهای جدید

---

1 . Friedmann, J
2 . Barry, B
3 . Daouglass, F
4 . UFRD–Urban Function in Rural Development
5 . United States Agency for International Development
6 . Arthur, S

(باغ‌شهرها، شهرها و شهرک‌های اقماری کلان‌شهرها و مواردی از این قبیل) ادامه‌یافت اما از دهه-های ۸۰-۱۹۷۰ در قالب طرح‌های آمایش سرزمین و ایجاد شهرهای الگوی اروپایی موردتوجه خاصی قرار گرفت. از جمله کشورهای موفق درین‌زمینه می‌توان به آلمان، بلژیک، فرانسه، هلنداسپانیا، ایالات متحده و مواردی‌ازاین قبیل اشاره‌نمود(توفیق، ۱۳۸۴: ۳۵۸-۱۲۵) و (Allingham, 2009: 90). در کشورهای آسیایی، آفریقایی و آمریکای لاتین عمدتاً از دهه ۱۹۸۰ میلادی توسعه شهرهای کوچک موردتوجه برنامه‌ریزان توسعه قرارگرفت و سپس محققان و کارشناسان سازمان ملل، بانک جهانی و سایر متخصصین، پژوهش درباره اثرات فضایی و اقتصادی را در این کشورها آغاز نمودند و پس از اجرای راهبرد مذکور، کشورهای موفق را بررسی و معرفی نمودند که از جمله می‌توان به کشورهای اندونزی، چین، ژاپن، فیلیپین، کره جنوبی، مالزی، هند، تانزانیا، غنا، کنیا، نیجریه، مصر، برزیل، آرژانتین و کشورهای دیگر اشاره نمود(توفیق، ۱۳۸۴: ۳۵۸-۱۲۵). جدول (۱) بخشی از نتایج مطالعات جهانی را نشان‌داده‌است.

جدول ۱: برخی از تجارب خارجی در زمینه نقش شهرهای کوچک در توسعه روستایی

شماره	محقق	نتایج تحقیق
۱	Ito T., Tanifuji M.	شهرهای کوچک نقش مؤثری در ایجاد فرصت‌های شغلی غیرزراعی و فراهم کردن تسهیلات و امکانات شهری و خدماتی داشته‌اند(ایزدی خرامه، ۱۳۸۰: ۲۴۵).
۲	Pederson, P. O.	توسعه شهرهای کوچک در آفریقا به یکپارچگی فعالیت‌های غیرزراعی و اتصال اقتصاد آن‌ها با اقتصاد روستاهای پیرامون و اقتصاد ملی این کشورها موثر بوده است (Pederson, 1995: 76-84).
۳	N. A. M. R. Bulgaria	توسعه شهرهای کوچک در بلغارستان سبب ارایه زیرساخت‌های اقتصادی و اجتماعی، امکانات ارتباطی، اینترنت و همچنین تأمین مالی برای توسعه محلی این کشور شده‌اند(N. A. M. R. B. , 2003: 25).
۴	Satterthwaite, D. & Tacoli C.	شهرهای کوچک آفریقا با تهیه بازارهای محلی برای محصولات کشاورزی، در توسعه روستایی و منطقه ای و کاهش فقر نقش مؤثری داشته‌اند(Satterthwaite & Tacoli, 2003: 12-30).

۵	OWUSU, G.	توسعه شهرک‌های روستایی در غنا، سبب جذب مهاجرین روستایی و کاهش مهاجرت به شهرهای بزرگتر و تعادل فضایی غنا مؤثر بوده‌اند(OWUSU, 2005: 60-61).
۶	Hannah V.	آنالیز تفاوت‌ها و توزیع منابع در شهرهای کوچک توانسته چالش‌ها و قابلیت‌های توسعه منطقه‌ای را مشخص سازد(Hannah, 2008: 15).
۷	Allingham, P.	شهرهای کوچک اروپا (روهر آلمان، هلند و . .) نقش مهمی در افزایش مشارکت محلی، احیاء برخی صنایع سنتی و تحقق شهرهای اینترنتی در ارتباط با متروپلیتن ها داشته- است(Allingham, 2009: 919-924).
۸	Hall, B. R. & Pulver, R.	شهرهای کوچک در کارولینای آمریکا سبب تجدید حیات سکونت، ترغیب مشارکت، جذب سرمایه، ایجاد اشتغال ایالتی، بازارها و زیرساخت‌ها و توسعه روستایی پیرامون شده‌است(Hall & Pulver, 2009: 2-3).

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۰

در ایران توجه به راهبرد توسعه شهرهای کوچک و روستا- شهرها از زمان تدوین دو برنامه پنجم و ششم عمرانی (۵۶-۱۳۵۲) و طرح آمایش سرزمین پیش از انقلاب اسلامی مطرح- شد(قدیری معصوم و نجفی کانی، ۱۳۸۲: ۱۱۴-۱۱۳). پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران، در طرح جدید آمایش (۱۳۸۱- ۱۳۶۱)، عمده‌ترین محور استراتژی آمایش شهری در درازمدت، پس از شهرهای اصلی، توسعه شهرهای متوسط کوچک و شهرهای کوچک بوده‌است.

توسعه روستا- شهرها به عنوان حوزه مستقل پژوهشی، اولین‌بار در سال ۱۳۶۸توسط کارشناسان سازمان برنامه و بودجه، در طرح جامع توسعه استان چهارمحال و بختیاری(جلد ۱۶)، در سال ۱۳۷۴ در طرح جامع استان کرمان (جلد ۱۲) و در سال ۱۳۷۶ در طرح جامع استان مرکزی موردتوجه قرار گرفت(شیخی، ۱۳۸۲: ۱۱). همچنین پس از آن در برنامه‌های پنج ساله توسعه اول، دوم و سوم اقتصادی- اجتماعی ایران در سیاست‌های بخش عمران شهری، تمرکززدایی از تهران و افزایش سرعت توسعه شهرهای کوچک و میانی و کاهش رشد کلان‌شهرها به‌عنوان مهم‌ترین عوامل توازن فعالیت و جمعیّت انگاشته‌شدند(خراط زبردست، ۱۳۸۳: ۵۸-۵۶). در طرح ایران ۱۴۰۰ نیز توسعه شهرهای کوچک با تحقق شعار «ورود به ایران ۱۴۰۰ با ایجاد ۱۴۰۰ نیک شهر اسلامی» موردتوجه قرارگرفت(ایزدی خرامه، ۱۳۸۰: ۲۳۳). متأسفانه در سیاست‌های کلی دو برنامه

چهارم (۸۸-۱۳۸۴) و پنجم توسعه (۹۳-۱۳۸۹) و افق چشم‌انداز بیست‌ساله کشور (۱۴۰۴)، به مفادی از راهبردهای عدم‌تمرکز در کلان‌شهرها اشاره‌شد اما سیاست مشخصی برای توسعه شهرهای کوچک درنظرگرفته‌نشد.

تجارب پژوهشگران ایرانی عمدتاً در دو گروه موردتوجه قرارگرفته‌اند؛ الف- مطالعاتی که به بررسی اثرات توسعه شهرهای کوچک در ابعاد منطقه‌ای پرداخته‌اند و ب- مطالعاتی که اثرات ناحیه‌ای توسعه این گونه شهرها را بر روستاهای پیرامون مورد بررسی قرار داده‌اند. در ادامه برخی از مهمترین مطالعات گروه الف(ابعاد منطقه ای) آمده‌است.

نتایج بررسی‌های فنی (۱۳۷۵) نشان داده‌است شهرهای کوچک استان در جذب و اسکان سرریز جمعیتی و تعادل نظام استقرار جمعیت مؤثر بوده‌اند و با توزیع و ارایه کارکردهای اقتصادی(خدماتی، کشاورزی و صنعتی) در توسعه منطقه و حوزه نفوذ روستایی خود تأثیرگذار بوده‌اند(فنی، ۱۳۷۵: ۲۳۵-۲۳۲).

نادری ورندی (۱۳۷۸) در بررسی‌های خود به این نتیجه رسیده‌است که شرایط جغرافیایی مازندران منجر به شکل‌گیری سکونتگاه‌های متراکم در نواحی جلگه‌ای شده‌اند و به‌دلیل ضعف خدمات‌رسانی نواحی کوهستانی مهاجرین به آن‌جا رفته‌اند. بنابراین ایجاد روستا- شهرها نقش مهمی در تعادل فضایی- جمعیتی و ارایه خدمات و زیرساخت‌ها به نواحی روستایی استان داشته-است(نادری ورندی، ۱۳۷۸: ۱۸۶-۱۸۴).

بررسی‌های ایزدی خرامه (۱۳۸۰) نیز نشان داده‌است تبدیل روستاها به شهر، مانع افزایش نابرابری توزیع جمعیت شهری در طبقات مختلف شده‌است اما نقش محدودی در افزایش فرصت‌های شغلی، کاهش مهاجرت روستایی به شهرهای بزرگ و تثبیت جمعیت روستاها داشته‌است؛ به‌طوری‌که هر چه از زمان تبدیل روستاها به شهر بیشتر گذشته‌است، میزان و کیفیت کارکرد خدماتی این شهرها افزایش یافته‌است(ایزدی خرامه، ۱۳۸۰: ۵۵۲-۵۴۵).

رضایی و تقوایی(۱۳۸۸)با بررسی استان ایلام دریافتند دو شهر کوچک ایوان و دهلران در شمال و جنوب ایلام در تعادل فضایی- جمعیتی استان نقش داشته و با تبدیل‌شدن به مراکز رشد، در توسعه منطقه ای استان و کاستن اثرات قطبی شهر ایلام مؤثر بوده‌اند(رضایی و تقوایی، ۱۳۸۸: ۱۷-۱۶).

پژوهش نوری و همکاران درباره استان یزد نشان‌داده‌است طی سال‌های ۸۵-۱۳۴۵ توزیع جمعیت در استان یزد نابرابر و نامتعادل بوده‌است اما با بررسی شاخص‌ها از سال ۸۱ تا ۸۵ معلوم‌شد علت تعادل فضایی در نظام سکونتگاهی یزد توسعه شهرهای کوچک بوده‌است(نوری و همکاران، ۱۳۸۸: ۷۵-۷۴). نتایج پژوهش‌های تجربی که درمورد اثرات روستا-شهرها در سطح ناحیه ای انجام شده است درجدول (۲) آمده‌است.

جدول ۲ : نتایج برخی از مطالعات ناحیه ای موضوع

شماره	محقق / منطقه	نتایج
۱	شیرازی حمیدیه،خوزستان	ارتقای حمیدیه سبب تمرکز خدمات و زیرساخت‌ها و مهاجرپذیری آن در منطقه شده، اما ضعف زیربناهای اقتصادی سبب مراجعه تولیدکنندگان به اهواز و خروج سرمایه ها شده‌است (شیرازی، ۱۳۷۸: ۱۴۵).
۲	علیمددی تربت حیدریه	فیض‌آباد در ارائه خدمات اساسی مؤثر عمل کرده و در مبادلات اقتصادی و کشاورزی و ایجاد بازار برای تولیدات روستایی و جذب بخشی از نیروی کار مازاد روستایی نقش مهمی داشته‌است(علیمددی، ۱۳۷۹: ۲۱۷-۲۱۰).
۳	شیخی خنداب، اراک	ایجاد خنداب و استقرار خدمات و زیرساخت‌ها در آن سبب کاهش مهاجرت‌های روستایی و خارج‌شدن روستاهای منطقه از حاشیه و انزوای جغرافیایی شده‌است(شیخی، ۱۳۸۲: ۱۵۵-۱۵۲).
۴	پشاه آبادی کامیاران کردستان	کامیاران در جذب ۵۰ درصد مهاجرین روستایی و ارایه ۸۰ درصد خدمات اداری، اقتصادی و رفاهی روستاهای پیرامون نقش داشته است و به کانونی جهت فروش تولیدات زراعی تبدیل شده‌است (پشاه‌آبادی، ۱۳۸۵: ۱۸۷-۱۸۰).
۵	ضیاء توانا و . . حویق، گیلان	ارتقای حویق سبب پرشدن خلاء مراکز خدمات شهری در حوزه های روستایی، اشتغال غیرکشاورزی و تقویت خدمات تجاری، آموزشی و بهداشتی منطقه شده‌است(ضیاء توانا و امیر انتخابی، ۱۳۸۶: ۱۲۸-۱۲۶).
۶	رضوانی و همکاران رونیز، فارس	ارتقای رونیز سبب استقرار خدمات و کاهش مراجعات روستاییان به شهراستهبان و یکی از عوامل مهم عدم مهاجرت آن‌ها و توسعه روستایی و ناحیه ای منطقه شده‌است(رضوانی و همکاران، ۱۳۸۶: ۵۷-۵۶).
۷	سیف‌الهی و. . اژیه-زاینده رود	ارتقای اژیه در جذب جمعیت جوان و باسواد روستاهای پیرامون به ویژه در بخش کشاورزی مؤثر بوده است؛ ارتقاء در تغییر فعالیتهای ستی به نوین کشاورزی نیز نقش داشته است (سیف الهی و همکاران، ۱۳۸۷: ۹۴-۹۳).
۸	آذرخش و همکاران چرام، کهگیلویه	ارتقای چرام در افزایش کارکردهای خدماتی-رفاهی ناحیه نقش مهمی داشته‌است اما در کاهش مهاجرت روستائیان به شهرهای بزرگتر و جذب جمعیت روستاها نقش کمتری داشته‌است(آذرخش و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۰۶).

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۰

۳- روش تحقیق

این تحقیق پژوهشی کاربردی است و روش تحقیق توصیفی- تحلیلی است. جامعه آماری شامل سه روستا-شهر قدمگاه، خرو و عشق‌آباد و روستاهای پیرامون آن‌ها در دو بخش زبرخان و میان‌جلگه در شهرستان نیشابور است(دلیل انتخاب سه روستا- شهر مورداشاره این است که حداقل ۱۰ سال از زمان شهر شدن آنها گذشته‌است). اطلاعات موردنیاز از منابع کتابخانه‌ای و میدانی و با تکنیک‌های مشاهده، مصاحبه و تکمیل پرسشنامه گردآوری شده‌اند. جامعه‌نمونه در سه مرحله مشخص شد؛ در مرحله اول با استفاده از فرمول کوکران از ۱۲۴روستای دو بخش اشاره‌شده، ۹۴ روستا انتخاب شد. در مرحله دوم براساس روش درصد آماری، از بین ۲۰ درصد روستا، معادل ۱۰ روستا برای هر بخش به‌عنوان حجم‌نمونه روستاها تعیین گردید و با روش نمونه‌گیری سیستماتیک از بین روستاهای بالای ۲۰ خانوار(سال ۱۳۸۵)، ۱۰ روستای مورداشاره همراه با تعداد خانوارهایشان مشخص شدند. در مرحله سوم با استفاده از فرمول کوکران، از مجموع خانوارهای ۲۰ روستای نمونه(۳۱۵۶ خانوار) ۳۴۲ سرپرست خانوار روستایی به عنوان- نمونه انتخاب شدند که براساس روش تخصیص متناسب با حجم، ۲۰۵ نمونه برای بخش زبرخان و ۱۳۷ نمونه برای بخش میان‌جلگه تعیین گشت و سپس باتوجه‌به نسبت جمعیت روستاهای هر بخش، تعداد نمونه‌ها مشخص‌شد و پرسشنامه‌ها تکمیل شدند. نظرات اساتیددانشگاه، کارشناسان اداره جهاد کشاورزی، شهردارها و اعضای شورای بخش و روستا- شهرها، مبنای روایی یا اعتبارسنجی صوری و محتوایی پرسشنامه‌ها قرار گرفت و به‌منظورسنجش میزان پایایی ابزار پژوهش از تحلیل آماری آلفای کرونباخ استفاده‌شد که میزان آن برای مقیاس پرسشنامه‌های مقدماتی در بخش زبرخان(۴۰ نمونه- ۲۰ درصد) ۰/۹۶۹ و برای مقیاس پرسشنامه‌های مقدماتی در بخش میان‌جلگه(۳۰ نمونه- ۲۰ درصد) برابر با ۰/۹۵۷ به‌دست‌آمد که نشان‌دهنده قابلیت اعتماد آن‌ها برای سنجش مقیاس اصلی پژوهش می‌باشد.

۳-۱- منطقه مورد مطالعه

شهرستان نیشابور یکی از شهرستان‌های استان خراسان رضوی است که در حاشیه شرقی کویر مرکزی ایران واقع شده‌است و مرکز آن -نیشابور- در فاصله ۱۲۰ کیلومتری غرب مشهد و ۷۶۸ کیلومتری شرق تهران قرار دارد. این شهرستان براساس آخرین سرشماری رسمی کشور (۱۳۸۵)،

ازنظر تعداد آبادی دارای سکنه و تعداد شهر رتبه اول را داشته‌است و بـه‌لحـاظ جمعیـت کـل دارای رتبه دوم در استان بوده است. جدول(۳) تحولات شهرنشینی در منطقه را نشان داده‌است:

جدول ۳: تحولات جمعیت، نقاط شهری و تقسیمات سیاسی نیشابور طی دوره ۱۳۹۰- ۱۳۷۵

ردیف	سال محدوده	۱۳۷۵				۱۳۹۰			
		جمعیت	درصد	تعداد	وسعت Km2	جمعیت	درصد	تعداد	وسعت Km2
۱	شهرستان	۴۱۲۹۰۴	٪۴۱	۴	۸۷۲۲	۴۳۳۸۵۴	۶۰/۶	۷	۶۷۶۱
۲	زبرخان	۶۲۱۷۳	٪۱۲/۴	۲	۹۲۳	۵۸۴۹۰	٪ ۳۶/۶	۳	۹۲۳
۳	میان جلگه	۳۸۳۷۷	۰	۰	۲۸۲۴	۳۷۶۵۳	٪ ۳/۴	۱	۲۸۲۴

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۰

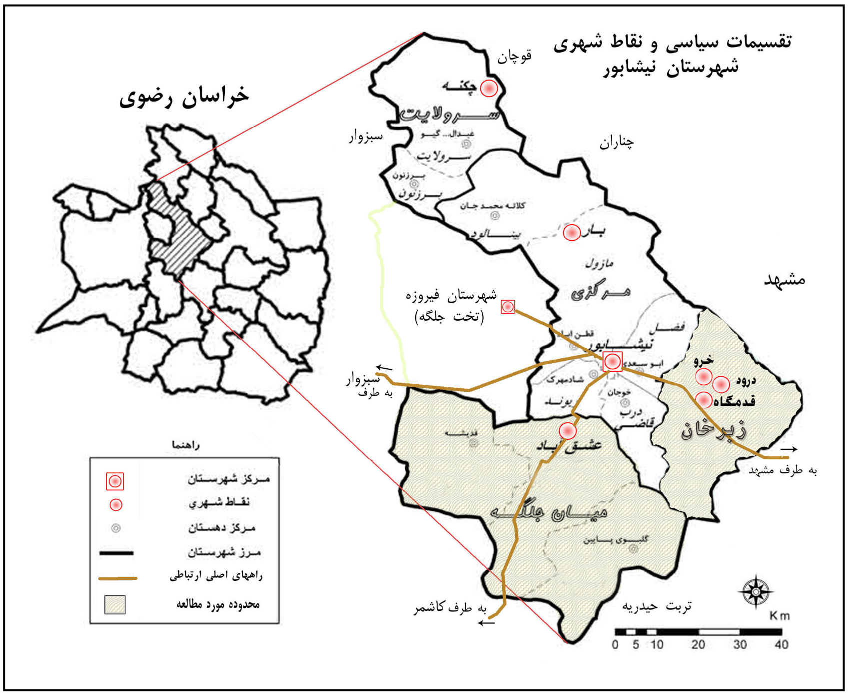
نرخ شهرنشینی نیشابور با رقم ۱۹درصد در سـال ۱۳۴۵، بـا افـزایش سـه‌برابـری بـه ۶۰/۶ درصد در سال ۱۳۹۰ رسیده‌اسـت و نقـاط شـهری آن در سـال ۱۳۷۵ مشـتمل‌بـر چهـار شـهر نیشابور، بزغان، درود و قدمگاه و در سال ۱۳۹۰ شـامل هفـت شـهر نیشـابور، درود، قـدمگاه، خرو(در سال ۱۳۷۹ارتقاء یافته‌است)، عشق‌آباد (۱۳۸۰)، چکنه(۱۳۸۱) و بار(۱۳۸۸) بوده‌اسـت. در سال ۱۳۸۷ شهرستان جدید فیروزه از نیشابور تفکیک شد و دو شهر همت‌آباد و گرماب نیز در سال های ۱۳۸۹-۱۳۸۸ در حوزه سیاسی آن ایجـاد گردیـد. بنـابراین درصـورتی‌کـه تعـداد شهرهای شهرستان جدید را در این محدوده جغرافیایی درنظر بگیریم، نقـاط شـهری منطقـه از رقم ۵ شهر با رشد دو برابری به ۱۰ شهر افزایش یافته‌است.

روستا-شهرهای مورد مطالعه پژوهش براساس شکل (۱)، به شرح زیر هستند:

۱- روستا- شهرهای قدمگاه رضوی، خرو و روستاهای پیرامـون آن‌هـا در بخـش زبرخـان در دامنه جنوبی رشته کوههای بینالود واقع شده‌اند و فاصله این شـهرها تـا نیشـابور در غـرب، ۲۴ و۲۰ کیلومتر می‌باشد. زبرخان با مرکزیت شهر قدمگاه، حدود ۱۳/۶ درصد از مساحت جدیـد شهرسـتان نیشابور(۱۳۹۰) را به خود اختصاص داده‌است و با تراکم جمعیت ۶۳/۴ نفـر در هـر کیلومترمربـع از متراکم‌ترین بخش‌های استان می‌باشد. این بخش در نزدیکی دومین کلان‌شهرکشور(مشـهد مقـدس) قرار گرفته‌است و راه مواصلاتی تهران- مشهد از آن عبور کرده‌است و هر ساله از موقعیـت حضـور

و تردد یک و نیم میلیون گردشگر و زائـر مشـهد مقـدس برخـوردار بـوده‌اسـت کـه بـراین‌اسـاس دورنمای توسعه آن مشخص شده‌است. قدمگاه به‌دلیل سابقه تاریخی- مذهبی (ورود امـام رضـا (ع) و ایجاد یادمان‌هایی در آن)، از دیرباز موردتوجه ساکنین منطقه و زائران مشهد بـوده‌اسـت و ارتقـای آن با اقبال عمومی و سیاسی و اهمیت روزافزون مواجه شده‌است.

روستا-شهر خرو در فاصله ۴ کیلومتری غرب قدمگاه قرار دارد که در سـال ۱۳۷۹، بـا احتسـاب دو روستای خرو علیا و سفلی به شهر ارتقاء یافته‌است و در سـال۱۳۸۶ بـا ادغـام روسـتای سـاحل برج، شهرک صنعتی خیام و شهرک مسکونی امام رضا (ع)، به شهری خطی تبـدیل شـده‌اسـت کـه از جاده اصلی ارتباطی نیشابور- مشهد، ۲ کیلومتری فاصـله دارد. امـروزه موقعیـت مناسـب ایـن‌شـهر در مجاورت دومین قطب صنعتی استان و برخورداری‌از باغ های انبوه آلو، هلو، گردو، سـیب و مـواردی‌از این قبیل ، بزرگترین مراکز عمده تولید و خرید و فروش آلو(خشکبار) در شرق کشور می‌باشد.

شکل ۱: موقعیت جغرافیایی منطقه موردمطالعه

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۰

۲- روستا- شهر عشق‌آباد در بخش میان‌جلگه(مرکز بخش) به‌همراه روستاهای پیرامونش، در فاصله ۲۰ کیلومتری جنوب شهر نیشابور و در مسیر جاده اصلی ارتباطی نیشابور-کاشمر قرار گرفته‌است که به‌دلیل استقرار در حاشیه نواحی خشک و بیابانی جنوب نیشابور، آب و هوای نیمه بیابانی دارد. ازجمله ویژگی‌های مهم این بخش، وزش بادهای محلی مزاحم در ابتدای سال و تراکم محدود جمعیت برابر با ۱۳/۳ نفر در هر کیلومترمربع است.

۴- یافته‌های تحقیق

۴-۱- اثرات فضایی- جمعیتی روستا-شهرها و ماندگاری جمعیت حوزه نفوذ

در این پژوهش با استفاده از روش‌ها و تحلیل‌های آماری کشش‌پذیری جمعیتی، ضریب آنتروپی و جینی، تحولات فضایی– جمعیتی منطقه در دو دوره قبل و بعد از ایجاد روستا- شهرها موردبررسی قرار گرفته‌است.

۸۰ درصد روستائیان در دو بخش زبرخان و میان‌جلگه، ارتقای سکونتگاه روستایی به شهر را، مشتمل بر بهبود شرایط زیستی، توسعه اقتصادی و اجتماعی آن مکان و روستاهای پیرامون دانسته‌اند. بر این اساس ایجاد روستا- شهرها و استقرار خدمات زیربنایی و اداری در این نواحی که خدمات موردنیاز روستائیان را تأمین می‌کنند، به‌عنوان عاملی ثانویه و غیرمستقیم عدم تمایل مهاجرت روستائیان به شهرهای بزرگ مطرح شده‌است.

بخش زبرخان، به دلیل برخورداری‌از شرایط مناسب اقتصادی، باغداری تجاری، دسترسی‌به اغلب خدمات اساسی و توسعه شبکه‌های ارتباطی و حمل و نقل به‌عنوان اولویت مهاجرت ۷۰ درصد روستائیان(در صورت اجبار) به شهر نیشابور به‌شمار رفته‌است و پس از آن قدمگاه رضوی به دلیل موقعیت چهارراهی، اهمیت و ارزش مذهبی و امکان پرداختن به خدمات گردشگری، در اولویت مهاجرت ۲۰ درصد روستائیان قرار گرفته‌است. در این بخش تنها ۶ درصد، شهر خرو را به‌عنوان اولویت مهاجرت خود انتخاب کرده‌است که عمدتاً علت آن تفاوت‌های قومی، فرهنگی و زبانی این روستا- شهر با روستاهای اطراف و همچنین فاصله اندک روستاها با نیشابور بوده‌است. علاوه براین بررسی‌های میدانی نشان داده‌اند میزان مهاجران واردشده از ۱۰ روستای نمونه به

شهر قدمگاه ۳۵ خانوار و به شهرک مسکونی امام رضـا (ع) در جنـوب شـهر خـرو، ۶ خـانوار بوده‌است. در بخش میان جلگه، ۶۰ درصد روستائیان بیان کرده‌اند درصـورت وجـود امکانـات شغلی، رفاهی و افزایش خدمات تجاری در این شهر، اولویت مهاجرت خود را این شهر تعیین نموده‌اند، چرا که به محل زندگی(روستاها) خـود، بسـتگان و اراضـی کشـاورزی‌شـان نزدیـک است. بنابراین با توجه به ضعف زیرساخت‌های اقتصادی(عدم استقرار صـنایع، عـدم سـرمایه-گذاری بخش دولتی و خصوصی)، اولویت مهاجران روستایی منطقه، به‌ترتیب به نیشابور بـا ۸۰ درصد، روستا- شهر عشق آباد با ۱۰ درصد و درنهایـت مشـهد، تهـران و نـواحی دیگـر بـا ۳ درصد بوده‌است. همچنین میزان مهاجران واردشده از ۱۰ روستای نمونه به شهر عشـق‌آبـاد ۱۷ خانوار بوده‌است.

علاوه‌بر بررسی‌های میدانی، تحلیل‌های آماری نیـز بخشـی از یافتـه‌هـای پـژوهش را تأییـد نموده‌اند. جدول(۴)، تحولات جمعیتی- فضایی روستا- شهرها و اثرات فضایی آن‌ها بر منطقـه را در دوره ۹۰- ۱۳۷۵ نشان داده‌است.

جدول ۴: تحولات جمعیتی- فضایی روستا- شهرها و منطقه مورد مطالعه در دوره ۱۳۹۰-۱۳۷۵

ردیف	سال / محدوده	ضریب کشش پذیری	نرخ رشد	جمعیت		ضریب آنتروپی		ضریب جینی	
				۱۳۷۵	۱۳۹۰	۱۳۷۵	۱۳۹۰	۱۳۷۵	۱۳۹۰
۱	قدمگاه	۲/۰۸	۷/۹	۱۶۷۸	۳۶۶۱	۰/۱۶۳۵	۰/۲۸۵۴	۰/۶۱۳۹	۰/۵۶۸۵
۲	خرو	۰/۵۵	۲/۱	۱۱۲۸۵	۱۴۷۹۹				
۳	عشق‌آباد	۰/۷۶	۲/۹	۱۱۳۶	۱۶۳۱				
۴	نقاط شهری	-	۳/۸	۱۶۹۱۳۱	۲۶۶۶۴۰				

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۰

با استفاده از ضریب کشش‌پذیری جمعیتی، می‌توان میـزان انعطـاف‌پـذیری جمعیـت روسـتا-شهرهای منطقه را ارزیابی‌نمود و چنانچه میزان ضریب به‌سـمت یـک و بـالاتر بـرود، شـهر دارای جاذبه جمعیتی بالاتر و برعکس است، ضرایب پایین‌تر نشان‌دهنده ناتوانی شهر در جذب مهـاجر و حفظ جمعیت خود بوده‌است(فنی، ۱۳۸۸: ۷۸). با توجه به ارقام جدول بالا، ضـریب کشـش‌پـذیری

برای شهر قدمگاه در طول دوره ۹۰-۱۳۷۵ معادل ۲/۰۸ محاسبه شده‌است. بنابراین ضریب قدمگاه نمایانگر توفیق نسبی آن در حفظ جمعیت خود و مهاجرپذیری در این دوره بوده‌است. اما این ضریب برای شهرهای خرو برابر با ۰/۵۵ و عشق‌آباد معادل ۰/۷۶ محاسبه شده‌است که نشان‌دهنده ناتوانی نسبی آن‌هاست.

ضریب آنتروپی نیز تعیین‌کننده تعادل فضایی استقرار جمعیت در کانون‌های شهری یک منطقه یا کشور است. براساس اصل نظری مدل، زمانیکه ضریب آنتروپی به طرف ۱ و بالاتر گرایش یابد، نشانه وجود تعادل و توازن فضایی جمعیت در کانون‌هاست و فاصله از ۱، عکس این حالت را نشان می‌دهد(فرهودی و همکاران، ۱۳۸۸: ۵۹). با توجه به جدول(۴) در سال ۱۳۷۵، آنتروپی نسبی منطقه معادل ۰/۱۶۳۵ بوده‌است درحالی‌که این وضعیت در سال ۱۳۹۰ به ۰/۲۸۵۴ رسیده‌است که نشان‌دهنده روند حرکت جمعیت منطقه به سمت تعادل و توازن فضایی بیشتر است. محاسبه ضریب جینی نیز نشان‌داده‌است ایجاد کانون‌های جدید شهری سبب می‌شود این ضریب از رقم ۰/۶۱۳۹ در سال ۱۳۷۵، به رقم ۰/۵۶۸۵ در سال ۱۳۹۰ کاهش‌یابد و به‌دلیل اینکه نزدیک شدن ضریب به سمت صفر، نشان‌دهنده توزیع متعادل جمعیت در طبقات جمعیتی است، منطقه درحال کاهش تمرکز جمعیتی در مرکز شهرستان و حرکت به‌سمت تعادل است.

۴-۲- اثرات روستا- شهرها در ارتقای شاخص های اقتصادی- اجتماعی و زیربنایی

انتخاب شاخص های اقتصادی - اجتماعی و زیربنایی موردنظرپژوهش که در جدول (۵)، فهرست شده‌اند، برپایه تعیین و تحلیل اثرات مستقیمی است که ایجاد روستا- شهرها در ارتقای شاخص‌های مذکور داشته‌اند و درصورت نبود روستا- شهرها، تحول در این شاخص‌ها اتفاق نیافتاده‌است و یا سرعت تحول آنها بسیار اندک بود. برای‌نمونه درمواردی ایجاد روستا- شهرها باعث پدیدآمدن یک زیرساخت و کاهش هزینه‌های دسترسی به آن مانند خدمات اداری و سیاسی(ادارات آب، برق، گاز، دادگستری و سایر موارد)، دفع بهداشتی زباله، گاز لوله‌کشی خانگی، پزشک و داروخانه خصوصی و مواردی‌ازاین قبیل در دو بخش مورداشاره شده‌است.

جدول ۵: شاخص های اقتصادی- اجتماعی و زیربنایی حوزه نفوذ در دوره قبل و بعد روستا-شهرها

بخش ها / سال	زبرخان		میان جلگه	
شاخص ها	**۱۳۷۵**	**۱۳۹۰**	**۱۳۷۵**	**۱۳۹۰**
نرخ شهرنشینی	٪ ۱۲/۴	٪ ۳۷/۹	.	٪ ۳/۵
متوسط مراجعات اداری روستائیان در ماه به روستا- شهرها	۱ بار	۳ بار	۱ بار	۳ بار
درصد روستاهای برخوردار از حمل و نقل مسافری روستا- شهرها	٪۱۴/۳	٪۴۴/۶	۰	٪۲۲/۴
تعداد مراکز ارایه خدمات مالی (بانک، موسسه مالی و اعتباری)	۲	۱۵	۰	۳
درصد روستاهای برخوردار از خدمات مالی و اعتباری شهری	٪۱۲	٪۷۲	۰	٪۵۵
درصد خانوارهای برخوردار از گاز لوله کشی	۰	٪۸۷/۱	۰	٪۳/۷
تعداد مراکز خرید و فروش محصولات کشاورزی و باغی روستا-شهرها	۱۴	۳۱	۶	۱۷
تعداد مراکز ارائه نهاده های کشاورزی(کود، سم، بذر و مواردی از ین قبیل)	۱	۴	۱	۳
تعداد مراکز ارائه خدمات دامپزشکی(دولتی و خصوصی)	۱	۳	۱	۲
درصد روستاهای برخوردار از خدمات دامپزشکی خصوصی	۰	٪۵۵	۰	٪۸۵
درصد روستاهای برخوردار از بازارهای فروش محصولات	٪۲۰	٪۴۵	٪۱۰	٪۷۵
درصد روستاهای برخوردار از خدمات دفع بهداشتی زباله	۰	٪۶۶	۰	٪۳۴/۹
نسبت تعداد پزشک به ازای ۱۰ هزار نفر	۰/۹۲	۲/۸۴	۰/۹۳	۱/۸۶
نسبت تعداد داروخانه به ازای ۱۰ هزار نفر	۰/۱۸	۱/۰۶	۰	۰/۲۷
تعداد آموزشگاههای خصوصی کامپیوتر	۰	۲	۰	۳
تعداد مراکز آموزش عالی	۰	۴	۰	۱
درصد روستاهای برخوردار از خدمات فرهنگی (اینترنت، کانون فرهنگی،کتابخانه و مواردی از این قبیل)	۰	٪۵۵	۰	٪۳۴/۵

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۰

به‌منظور بررسی عملکرد خدماتی روستا ـ شهرها و پاسخ به بخش نخست پرسش دوم تحقیق، از آزمون t استفاده‌شد و داده‌ها با نرم‌افزار آماری SPSS تحلیل شدند. خدمات موردنظر پژوهش در ۹ گروه خدمات اداری- سیاسی، تجاری، امنیتی و قضایی، بهداشتی- درمانی، مالی و اعتباری، فرهنگی، آموزشی، کشاورزی و دامپزشکی و امکانات حمل و نقل دسته‌بندی و تعیین شدند و میزان رضایت روستائیان از هر یک براساس فاصله آن‌ها تا روستا- شهرها ارزیابی‌شد.

جدول ۶: آزمون t مؤلفه های فاصله و میزان رضایت از انواع خدمات

ردیف	میزان رضایت	خدمات	میانگین	انحراف معیار	معنی داری	درجه آزادی	آزمون t
بخش زبرخان							
۱	تا ۱۰ کیلومتر فاصله	۹	۷۱/۱۱	۱۳/۶۴	۰/۰۲۵	۱۶	۲/۴۶۳
۲	بیشتر از ۱۰ کیلومتر	۹	۵۰/۰۰	۲۱/۷۹			
بخش میان جلگه							
۳	تا ۱۰ کیلومتر فاصله	۹	۶۵/۵۵	۱۶/۶۶	۰/۰۶۰	۱۶	۲/۰۲۰
۴	بیشتر از ۱۰ کیلومتر	۹	۴۷/۷۷	۲۰/۴۸			

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۰

باتوجه‌به اینکه مقدار t ثبت‌شده در جدول درصد توزیع‌های t، با درجه آزادی ۱۶ در سطح آلفا α=۰/۰۵، معادل ۱/۷۴۶ به‌دست‌آمد و مقادیر t براساس داده‌های بخش زبرخان (۲/۴۶۳) و میان جلگه (۲/۰۲۰)، بزرگ‌تر از این مقدار محاسبه‌شد، بنابراین بین ارتقای نقش اداری و خدماتی روستا- شهرها و افزایش رضایت‌اجتماعی و همچنین با کاهش فاصله روستائیان از عملکرد خدماتی آنها(H1) رابطه معناداری وجود داشت.

همچنین با بررسی‌های میدانی مشخص شد بیش از ۸۰ درصد روستائیان معتقد بوده‌اند در این دو بخش، ارتقای نقش خدماتی روستا- شهرها از ۶۰ درصد رفت و آمدهای اداری- خدماتی به مرکز شهرستان جلوگیری کرده‌است و به‌موازات افزایش فاصله با این شهرها، امکان برخورداری‌از خدمات اقتصادی(یافتن شغل) و تجاری در این نواحی کاهش یافته‌است.

۴-۳- تأثیرات اقتصادی و کشاورزی روستا- شهرها

بررسی‌های میدانی نشان داده‌است مهمترین اثرات اقتصادی روستا- شهرها، ارتقای نقش بازاری آن‌ها بوده‌است که علاوه‌بر کاهش هزینه‌های حمل و نقل و افزایش درآمد روستائیان، موجب ایجاد بیش از ۲۰ نوع شغل جدید(دولتی و خصوصی) شده و به‌ویژه خدماتی در سه روستا- شهر قدمگاه، خرو و عشق آباد پدیدآورده‌است. پس از ایجاد روستا- شهر خرو در بخش زبرخان، تعداد مراکز خرید و فروش میوه (آلو)، با رشدی بیش از دو برابر، از ۱۱ مرکز

به ۲۴ مرکز افزایش‌یافته‌است و بر این‌اساس بیش از ۸۰ درصد باغداران منطقه که قبلاً بین ۴۰ تا ۵۰ درصد تولیدات خود را به تجار خرو می‌فروختند، اکنون به‌دلیل کاهش ۳۰ تا ۵۰ درصدی هزینه‌های حمل ونقل و افزایش قیمت بالاتر تا ۱۰ درصد(به‌دلیل رقابت تاجران) حدود ۸۰ درصد آلوی تولیدی خود را به تجار این شهر می‌فروشند.

در بخش میان‌جلگه، بیش از ۹۰ درصد روستائیان بیان کرده‌اند پس از ارتقای عشق‌آباد، ۸۰ درصد تجار و مراکز خرید و فروش پنبه، گندم و جو، از شهر نیشابور به این شهر انتقال یافته‌اند و با عرضه محصولات خود به تجار منطقه، بین ۵۰ تا ۶۰ درصد در هزینه‌های حمل و نقل تولیدات‌شان صرفه‌جویی شده‌است. خدمات دیگری که ۷۰ تا ۸۰ درصد روستائیان در دو بخش موردنظر نسبت به آن اظهار رضایت کرده‌اند خدمات توزیع نهاده‌های کشاورزی(مراکز ارایه کود، بذر، سم و مواردی‌ازاین‌قبیل) و دامپزشکی خصوصی(دامپزشک و داروخانه) بوده‌است که به‌ادعای آنان مانع مراجعه آنها به نیشابور و صرف هزینه‌های بالاتر(۳۰ تا ۵۰ درصد) شده‌است.

درزمینه اشتغال نیز مابین ۱۰روستای نمونه بخش زبرخان، ۹ روستا در مجموع ۱۸۵ نفر–۲۲درصد در قدمگاه، ۷۸ درصد در شهرک صنعتی مجاور شهر خرو– شغل وجود داشته‌است. نظرسنجی روستائیان درمورد احتمال یافتن شغل نشان‌داده‌است ۱۰ درصد مشهد، ۱۲ درصد نیشابور، ۸ درصد قدمگاه و ۷۰ درصد شهرک صنعتی خرو را مناسب‌ترین مکان برای به‌دست‌آوردن شغل دانسته‌اند.

در بخش میان جلگه از ۱۰ روستای نمونه، ۳۲ نفر در مشاغل ثابت و دائمی –تعمیرگاه‌ها، مراکز خرید و فروش تجاری و مواردی از این قبیل– و بیش از ۸۰ نفر در مشاغل فصلی– در فصل برداشت پنبه در مراکز خرید و فروش و کارخانه پنبه– روستا– شهر عشق‌آباد شاغل بوده‌اند. بیش از ۹۰ درصد روستائیان ضعف اقتصادی– صنعتی و عدم‌سرمایه‌گذاری بخش دولتی و خصوصی را در عشق‌آباد علت عدم توفیق آن در جذب و حفظ جمعیت و عدم‌توسعه منطقه مطرح نموده‌اند، بنابراین تنها ۱۰ درصد روستائیان شهر عشق‌آباد، ۶۵ درصد نیشابور، ۱۵ درصد

تهران، ۱۰ درصد مشهد و دیگر مراکز را برای کسب شغل مناسب دانسته‌اند. ۷۰ درصد روستائیان بیان کرده‌اند وجود امکانات شغلی در این شهر اولین خواسته آنان و زیربنای توسعه منطقه می‌باشد.

در پاسخ به بخشی از پرسش دوم تحقیق، دیدگاه‌های روستائیان نسبت‌به ارتقای روستا- شهرها و توسعه منطقه با استفاده از آزمون رتبه علامت‌دار ویلکاکسون آزمون‌شد. داده‌های گردآوری‌شده درمورد تبیین اثرات روستا- شهرها درزمینه ایجاد دیدگاه منفی (H0) یا مثبت(H1) برای توسعه منطقه با نرم‌افزار آماری SPSS تجزیه و تحلیل شدند.

جدول ۷: نتایج آزمون رتبه ی علامت‌دار ویلکاکسون دیدگاه روستائیان نسبت به ایجاد روستا- شهر

ردیف	منطقه	دیدگاهها	تعداد N	میانگین	استاندارد آماره Z	آماره P.Value
۱	بخش زبرخان a. دیدگاه مثبت > دیدگاه منفی b. دیدگاه مثبت < دیدگاه منفی c. دیدگاه منفی = دیدگاه مثبت	منفی	۴۳ a	۴۱/۵۰	-۳/۱۷۶	۰/۰۰۱
۲		مثبت	۲۷ b	۲۵/۹۴		
۳		مشابه	۵ c			
۴		جمع	۷۵			
۵	بخش میان جلگه a. دیدگاه مثبت > دیدگاه منفی b. دیدگاه مثبت < دیدگاه منفی c. دیدگاه منفی = دیدگاه مثبت	منفی	۱۴ a	۱۵/۲۵	-۲/۲۹۸	۰/۰۲۲
۶		مثبت	۹ b	۶/۹۴		
۷		مشابه	۲ c			
۸		جمع	۲۵			

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۰

از آنجا که مقادیر P.Value در بخش زبرخان (۰/۰۰۱) و میان‌جلگه (۰/۰۲۲) کمتر از سطح آلفا $\alpha=$ ۰/۰۵ به‌دست‌آمد، بنابراین ارتقای روستا- شهرها با ایجاد دیدگاه منفی(H0) روستائیان برای توسعه منطقه رد شد و به‌عبارت‌دیگر روستا- شهرها سبب ایجاد دیدگاه مثبت روستائیان نسبت به توسعه آتی منطقه شده‌اند.

۵- نتیجه گیری و پیشنهادات

از آنجاییکه بر اساس نظریه یوفرد در بیشتر کشورهای درحال‌توسعه، امکان تمرکز سرمایه‌گذاری‌های مناسب در زیرساخت‌های اقتصادی- اجتماعی تمامی سکونتگاه‌های روستایی وجود ندارد، توسعه شهرهای کوچک و روستا- شهرها به عنوان یک استراتژی مکان‌محور، می‌تواند نقش مهمی در برقراری عدالت اجتماعی برای برخورداری روستائیان از خدمات اساسی و زیربنائی در این کشورها داشته‌باشد. نتایج این تحقیق نشان داده‌است راهبردهای توسعه روستایی در ایران نیز نمی‌تواند از اقدامات تقویت شهرهای کوچک و روستا ـ شهرها مجزا باشد. این شهرها ازسویی با ارایه امکانات و خدمات زیربنائی، موجب پویایی و تحرک اقتصادی- اجتماعی نواحی روستایی، یکپارچگی فعالیت‌های غیرزراعی، ثبات جمعیتی، توسعه کشاورزی و مواردی‌ازاین‌قبیل درمورد آن‌ها شده‌است و ازسوی‌دیگر سبب کاهش مراجعه و مهاجرت ساکنان این شهرها و کاهش قلمرو نفوذ آن‌ها به شهرهای میانی و بزرگ شده‌است و درنهایت پایداری و توسعه این نواحی، زمینه‌ساز توسعه منطقه‌ای متوازن کشور بوده‌است.

نتایج پژوهش در منطقه موردمطالعه به استناد مقایسه ی ضرایب آنتروپی در دو دوره قبل و پس از تأسیس آن‌ها نشان‌داده‌است توسعه روستا- شهرها، موجب‌شده نظام فضایی ــ جمعیتی شهرستان نیشابور به‌سوی تعادل حرکت کند و این روند ادامه یابد. در بین سه روستا ــ شهر موردبررسی، قدمگاه رضوی به‌دلیل برخورداری‌از موقعیت مناسب ارتباطی، شرایط اقتصادی مطلوب، باغداری تجاری و اهمیت مذهبی و گردشگری دارای ضریب کشش‌پذیری جمعیتی بالایی معادل ۲/۰۸ در سطح منطقه و حتی استان خراسان رضوی بوده‌است و تصور می‌شود با توجه به استقرار شهرک صنعتی خیام(دومین قطب صنعتی استان) و روستا- شهر خرو در نزدیکی آن، با سرمایه‌گذاری در زیرساخت های اقتصادی و اجتماعی این نواحی، بتوان در آینده این دو مجموعه شهری را به‌عنوان دومین قطب جمعیت شهری و جاذب مهاجران روستایی بخش و شهرستان موردتوجه قرارداد.

روستا ـ شهر عشق‌آباد در بخش میان‌جلگه به عنوان سومین شهر موردبررسی، دارای ضریبی معادل ۰/۷۶ بوده‌است که از دلایل مهم پایین‌بودن این ضریب، فقدان زمینه‌ها و زیرساخت‌های اقتصادی مناسب مانند عدم‌استقرار صنایع و توسعه فعالیت‌های غیرکشاورزی بوده‌است. باتوجه‌به

اینکه مهاجران روستایی این بخش بیش‌از ۷۵ درصد، انگیزه‌های اقتصادی(اشتغال و درآمد) داشته‌اند، شرایط این روستا- شهر را بسیار نامناسب و ضعیف دانسته‌اند و براین‌اساس اولویت اول مهاجرت آن‌ها شهر نیشابور بوده‌است. بنابراین باتوجه‌به مطالعات میدانی و تحلیل‌های آماری پژوهش، فقط قدمگاه رضوی در جذب و حفظ بخشی از مهاجران روستایی توفیق داشته‌است درحالی‌که دو روستا ـ شهر خرو و عشق آباد توفیقی درین‌زمینه نداشته‌اند.

نتایج بررسی‌های اقتصادی پژوهش نشان داده‌است در سه روستا- شهر مورداشاره، بیش از ۲۵ نوع مشاغل جدید خدماتی ایجاد شده‌است که نقش مهمی در افزایش درآمدهای غیرکشاورزی حداقل برای ساکنین این روستا ـ شهرها داشته‌اند و همچنین مشاغل جدید علاوه‌بر ایجاد شغل و درآمد برای تعداد محدودی از بیکاران در روستای پیرامون، سبب سرمایه‌گذاری بیشتر ساکنین این شهرها شده‌است و بدون مراجعه‌به مرکز شهرستان بخش مهمی از نیازمندی‌های روستائیان به خدمات مذکور تأمین شده‌است. استقرار برخی ادارات و سازمان‌های دولتی و به‌دنبال آن ایجاد و توسعه برخی زیرساخت‌های بهداشتی- درمانی، آموزشی(به‌ویژه بخش خصوصی) و زیربنایی(به‌ویژه گاز لوله‌کشی، آب و مواردی‌ازاین قبیل)، از مهم‌ترین تأثیرات افزایش دسترسی روستائیان به خدمات اساسی در دو بخش مورداشاره بوده‌است و نتایج تحلیل‌های آماری علاوه‌بر تأیید یافته‌ها نشان داده‌اند ارتباط رضایت اجتماعی روستائیان و نزدیکی آن‌ها به روستا- شهرها معنادار بوده‌است و منجر به ایجاد دیدگاه مثبت به توسعه منطقه در آینده گردیده‌است.

یکی‌از مهمترین اثرات ارتقای نقش بازاری روستا ـ شهرها، کاهش هزینه های تولید کشاورزی و افزایش سودآوری فعالیت‌ها در این بخش، ازجنبه توسعه کشاورزی در دو بخش موردمطالعه بوده است. در بخش زبرخان با توسعه فعالیت‌های خدماتی و گردشگری قدمگاه، بخش عمده تولیدات باغی کمتر از ۲ تن از باغداران منطقه، به خرده‌فروشان این شهرعرضه‌شده و با قیمت بالاتر فروخته شده‌اند و پس از ارتقای شهر خرو، تعداد مراکز خرید و فروش تولیدات باغی بخش از ۱۴ مرکز به ۳۱ مرکز افزایش یافته‌است و به‌موازات این تحول، وسایل حمل ونقل نیز فراوانی بیشتری داشته‌اند و این امر سبب افزایش مبادلات کشاورزی باغداران بخش با این روستا ـ شهرها شده‌است که این افزایش بر کاهش هزینه‌های حمل ونقل تأثیر مستقیم داشته‌است.

باتوجه‌به اینکه کاستی ها و نقاط ضعف روستا- شهرهای موردمطالعه عمدتاً شامل عدم‌استقرار امکانات بهداشتی- درمانی، آموزشی، ورزشی و رفاهی سطح بالا، عدم‌استقرار خدمات اداری تصمیم‌گیرنده و پاسخگو به نیازهای روستائیان(تمرکزگرایی اداری در برخی خدمات) بوده است و مهمترین آن توانایی پایین اقتصادی در جذب نیروی کار مازاد روستایی بوده‌است، برای رفع بخشی از مشکلات اشاره‌شده، پیشنهادهای زیر ارایه شده‌اند:

۱- سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های اقتصادی و توسعه اشتغال غیرکشاورزی در مراکز جدید شهری مانند سرمایه‌گذاری در صنایع فرآوری تولیدات بخش کشاورزی، ایجاد انبارها، سردخانه‌ها و صنایع بسته‌بندی و همچنین فراهم‌نمودن امکان جذب بخشی از نیروی کار مازاد روستائی در این فعالیت‌ها.

۲- ایجاد ادارات دولتی وشرکت‌های تابعه که در روستا- شهرها فعال نیستند و همچنین استقرار سازمان های دولتی مناسب و با اختیارات کافی(از طریق امکانات جدید رایانه‌ای، اینترنت و شبکه‌های داخلی ارتباطی)، توسعه مراکز خدماتی- تجاری (مراکز عمده‌فروشی تجاری و فروشگاه‌های توزیع تعاونی)، رفاهی، آموزشی و بهداشتی- درمانی شبانه‌روزی(بیمارستان، داروخانه، مراکز آزمایشگاهی و مواردی از این قبیل) برای برآوردن نیازهای اداری روستائیان بدون مراجعه به مراکز شهرستان و استان.

۳- بهبود و ارتقای راه‌های ارتباطی، شبکه‌ها و وسایل حمل و نقل عمومی در بین روستا- شهرها و روستاهای پیرامون برای سهولت در ارایه خدمات به روستائیان.

۴- افزایش ارتباطات متقابل اجتماعی بین روستا- شهرها و روستاهای پیرامون مانند ایجاد پارک‌ها، مراکز تفریحی و ورزشی، برگزاری مسابقات ورزشی و رقابت‌های علمی-فرهنگی برای جلب مشارکت اجتماعی بیشتر روستائیان در توسعه منطقه‌ای.

کتابنامه

۱. آذرخش، صالح؛ حسین پور، رحمان و بریمانی، فرامرز.(۱۳۸۹). «***بررسی نقش روستا-شهرها در توسعه روستاهای پیرامونی-مورد: روستا-شهر چرام شهرستان کهگیلویه***». چکیده مقالات

چهارمین کنگره بین المللی جغرافیدانان جهان اسلام. دانشگاه سیستان و بلوچستان. صص ۱۰۷- ۱۰۶.

۲. ایزدی خرامه، حسن.(۱۳۸۰). ***تبدیل روستا به شهر و نقش آن در توسعه روستایی مورد مطالعه: استان فارس***؛ رساله دکتری جغرافیا و برنامه ریزی روستایی. تهران: دانشگاه تربیت مدرس.

۳. پشاه آبادی، شهرام.(۱۳۸۵). ***نقش شهرهای کوچک در توسعه روستایی، مورد کامیاران- کردستان***؛ پایان نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی. تهران: دانشگاه شهید بهشتی.

۴. پورتال مرکز آمار ایران، ۱۳۳۵،۱۳۴۵، ۱۳۵۵، ۱۳۶۵، ۱۳۷۵، ۱۳۸۵، ۱۳۹۰. www.sci.org.ir.

۵. توفیق، فیروز.(۱۳۸۴). ***آمایش سرزمین- تجربه جهانی و انطباق آن با وضع ایران***؛ تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری(وزارت مسکن و شهرسازی).

۶. خراط زبردست، اسفندیار.(۱۳۷۷). «***عملکردهای شهری در توسعه روستایی، رویکردی با نگرش فضایی به برنامه ریزی منطقه ای***». فصلنامه مسکن و انقلاب. ۸۴. صص۳۷-۲۷.

۷. خراط زبردست، اسفندیار.(۱۳۸۳). ***اندازه شهر***؛ تهران: وزارت مسکن و شهرسازی.

۸. راد، پرویز. (۱۳۸۰). «***چگونگی تبدیل روستاهای بزرگ به شهر- نمونه مورد مطالعه بین سرشماری ۱۳۷۵-۱۳۶۵***». نشریه سپهر. ۳۹. صص ۵۴-۴۹.

۹. رکن الدین افتخاری، عبدالرضا و ایزدی خرامه، حسن.(۱۳۸۰). «***تحلیلی بر رویکردهای مکانیابی و توزیع خدمات در مناطق روستایی: بررسی تطبیقی رویکرد کارکردهای شهری در توسعه روستایی(UFRD) و مدل های تخصیص مکانی(L.A)***». فصلنامه تحقیقات جغرافیایی. ۴۴. صص ۶۶-۳۰.

۱۰. رضائی، مریم و تقوایی، مسعود. (۱۳۸۸). «***جایگاه شهرهای کوچک در تعادل بخشی توزیع فضایی جمعیت، مورد: استان ایلام***». فصلنامه جمعیت. ۶۸ و۶۷. صص ۱۸-۱.

۱۱. رضوانی، محمدرضا؛ گلی، علی و اکبریان رونیزی، سعیدرضا. (۱۳۸۶). «***نقش و عملکرد شهرهای کوچک در توسعه روستایی با استفاده از روش تحلیل شبکه مورد: دهستان رونیز، شهرستان استهبان***». فصلنامه پژوهش های جغرافیایی. ۶۱. صص ۵۸-۴۵.

۱۲. زبردست، اسفندیار.(۱۳۸۶). «***بررسی تحولات نخست شهری در ایران***». فصلنامه هنرهای زیبا. ۲۹. صص ۳۸-۲۹.

۱۳. زیاری، کرامت الله. (۱۳۸۸). ***برنامه ریزی شهرهای جدید***؛ چاپ دهم. تهران: انتشارات سمت.

۱۴. سیف‌الهی، محمود؛ شهابی، سیامک و صالحی، اصغر.(۱۳۸۷). «***اثرات تبدیل روستا به شهر بر بخش کشاورزی مناطق روستایی، مورد: شهر اژیه در پایاب زاینده‌رود***». فصلنامه روستا و توسعه. ۴۳. صص ۹۶-۷۷.

۱۵. شکویی، حسین. (۱۳۷۳). ***دیدگاههای نو در جغرافیای شهری***؛ چاپ اول. تهران: انتشارات سمت.

۱۶. شیخی، داوود. (۱۳۸۲). ***نقش روستا-شهرها در توسعه ناحیه ای مورد: روستا-شهر خنداب-اراک***؛ پایان نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی. دانشگاه تهران.

۱۷. شیرازی، محمودرضا. (۱۳۷۸). ***نقش کارکردی شهرهای کوچک در توسعه روستایی، مورد: حمیدیه- خوزستان***؛ پایان نامه ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی. دانشگاه شهید بهشتی تهران.

۱۸. ضیاء توانا، محمدحسن و امیرانتخابی، شهرام. (۱۳۸۶). «***روند تبدیل روستا به شهر و پیامدهای آن در شهرستان تالش***». فصلنامه جغرافیا و توسعه. ۱۰. صص۱۲۸-۱۰۷.

۱۹. طاهرخانی، حبیب الله. (۱۳۷۸). «***تبدیل روستاهای بزرگ به شهر- نگاهی به یک سیاست***». ماهنامه شهرداریها. ۵. صص۲۱-۱۸.

۲۰. علیمددی، علی. (۱۳۷۹). ***نقش روستا- شهرها در توسعه روستایی مورد: فیض آباد تربت حیدریه***؛ پایان نامه ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی. دانشگاه فردوسی مشهد.

۲۱. قدیری معصوم، مجتبی و نجفی کانی، علی اکبر. (۱۳۸۲). «***برنامه های توسعه بعد از پیروزی انقلاب اسلامی ایران و تأثیر آنها بر نواحی روستایی***». فصلنامه پژوهش های جغرافیائی. ۴۴. صص۱۲۱-۱۱۱.

۲۲. فرهودی، رحمت الله؛ زنگنه شهرکی، سعید و ساعد موچشی، رامین (۱۳۸۸). «***چگونگی توزیع فضایی جمعیت در نظام شهری ایران طی سالهای ۱۳۳۵ تا ۱۳۸۵***». فصلنامه پژوهش های جغرافیائی، ۶۸. صص۶۸-۵۵.

۲۳. فریدمن، جان و داگلاس، مایک. (۱۳۶۳). ***توسعه روستا-شهری***؛ ترجمه عزیز کیاوند. تهران: نشر سازمان برنامه و بودجه.

۲۴. فنی، زهره. (۱۳۷۵). ***نقش شهرهای کوچک در توسعه منطقه ای، مورد مطالعه: استان خوزستان***؛ رساله دکتری جغرافیای شهری. تهران: دانشگاه تربیت مدرس.

۲۵. فنی، زهره. (۱۳۸۸). ***شهرهای کوچک رویکردی دیگر در توسعه منطقه ای***؛ تهران: نشر آذرخش.

۲۶. کامروا، محمد علی.(۱۳۷۹). «***روند تغییر مکان جمعیت شهری در ایران***». فصلنامه هنرهای زیبا. ۸. صص ۸۳-۷۴.

۲۷. میسرا، آر. پی.(۱۳۶۶). ***صنعتی کردن روستا در کشورهای جهان سوم***. تهران: انتشارات روستا و توسعه.

۲۸. نادری ورندی، برهان.(۱۳۷۸). ***توانسنجی روستا-شهرها به عنوان کانون های جدید شهری در توسعه ناحیه ای مورد: ساری***؛ پایان نامه کارشناسی ارشد جغرافیای شهری. تهران: دانشگاه تهران.

۲۹. نوری، هدایت الله؛ حسینی أبری، سیدحسن و خادمی، حسین.(۱۳۸۸). «***نقش شهرهای کوچک در تعادل بخشی نظام سکونتگاهی روستایی استان یزد***». فصلنامه جغرافیا و توسعه. ۱۳. صص ۷۸-۶۱.

30. Allingham, P. (2009). ***Experiential Strategies for the Survival of Small Cities in Europe***, European Planning Studies. 17(6): 905-923.

31. Hall, B & Pulver, R. (2009). ***North Carolina Small Towns Initiative***. N.C. Rural Economic Development Center. www.ncruralcenter.org.

32. Hannah, V. (2008). ***Small Towns as Interfaces for Interaction, Exchange and Transition in Vietnam***. Institute of Southeast Asian Studies ll. Germany: University of Passau.

33. Johnson, E. A. (1970). ***The Organization of Space in Developing Countries***. Cambridge: Harvard University Press.

34. National Association of Municipalities of the Republic of Bulgaria. (2003). ***Small Cities Capacity Building Strategy***. NAMRB.www.rti.org.

35. Owusu, George. (2005). ***Small Towns in Ghana: Justifications for their Promotion under Ghana's Decentralisation Programme***. African Studies Quarterly. 8(2). www.africa.com.

36. Pederson, Poul ove. (1995). ***The Small Town Agents:Their Policies and Strategies***. Regional Development Dialogue. 16(2): **76-84.**

37. Satterthwaite, D & Tacoli, C. (2003). ***The urban part of rural development: the role of small and intermediate urban centres in rural and regional development and poverty reduction***. London: International Institute for Environment and Development(IIED).